

**Kunskapsöversikt
2014:2**

Alkohol och våld

Alkohol kan vara en stämningshöjare som bidrar till trevligt och givande socialt umgänge. Men alkohol kan också kopplas till misshandel, dråp och andra våldsbrott. Ökad kunskap om sambanden mellan alkohol och våld ger oss större möjligheter att förebygga alkoholrelaterade våldsbrott.

**SYSTEM
BOLAGET**

Statistikens tydliga språk

Det finns ett starkt samband mellan alkohol och våldsbrottslighet. Olika studier visar att alkohol finns med i bilden vid mellan 50 och 80 procent av alla våldsbrott. Historiskt har man kunnat visa att om alkoholkonsumtionen i ett land ökar med en liter ren alkohol per invånare och år, ökar både misshandel och dödligt våld med i genomsnitt 5-10 procent.

- I en svensk intervjustudie som publicerades 2012 uppgav 74 procent av män som hade utsatts för **misshandel** att gärningsmannen var alkohol- eller drogpåverkad. 53 procent var själva påverkade av alkohol när misshandeln inträffade.
- Av de kvinnor som hade blivit misshandlade svarade 51 procent att gärningsmannen var alkohol- eller drogpåverkad. 20 procent av kvinnorna hade själva varit alkoholpåverkade vid misshandeln. Skillnaden mellan män och kvinnor beror till stor del på att män oftare misshandlas på allmän plats och kvinnorna oftare i hemmet eller på en arbetsplats.
- Även vid **dråp och mord** finns ett tydligt samband med alkohol. Drygt en tredjedel av gärningspersonerna vid fullbordat dödligt

våld har ett pågående alkoholmissbruk vid tiden för brottet. Närmare hälften är alkoholpåverkade när de dödar. Särskilt när människor har blivit dödade inomhus och med kniv är kopplingen till alkohol stark.

- Vid omkring hälften av alla **våldtäkter** är gärningsmannen, offret eller båda alkoholpåverkade, enligt en amerikansk studie. I en svensk studie hade minst 43 procent av våldtäktsmännen druckit alkohol före brottet när det gällde våldtäkter som är relaterade till nöjeslivet.
- Över hela världen finns ett starkt samband mellan alkohol och **ungdomsvåld**.
- Alkohol spelar ofta en roll när människor misshandlas och utsätts för andra **övergrepp av en partner** som man lever tillsammans med.

Möjliga felkällor i statistiken är bland annat att det kan vara svårt att i efterhand få information om förövarens alkoholkonsumtion i samband med brottet. Och det kan också vara lättare att gripa en berusad gärningsman än en som är nykter.

74%

av män som hade utsatts för misshandel 2012 uppgav att gärningsmannen var alkohol- eller drogpåverkad.

Förklaringarna kan vara många

Trots att de statistiska sambanden är tydliga, kan man inte utan vidare dra slutsatsen att alkohol är en ensam, direkt orsak till våld. Många faktorer talar i stället för att sambandet mellan våld och alkohol är komplext:

- Länder med hög alkoholkonsumtion har inte alltid större våldsbrottslighet än länder med lägre konsumtion. Ökad alkoholkonsumtion leder visserligen ofta, men inte alltid, till mer våld.
- Många våldsbrott begås utan alkohol.
- Många kan dricka alkohol utan att bli aggressiva.

I forskningen om varför alkohol bidrar till våld studeras flera olika förklaringsmodeller. Vissa modeller betonar det rent biokemiska sambandet – alkohol påverkar hjärnan på ett sätt som får hämningar att släppa. I en studie vid Karolinska Institutet deltog 133 personer som var dömda för våldsbrott. Majoriteten av delta-

garna var män med en psykiatrisk problematik som hade begått övergrepp mot personer de kände. 58 procent hade druckit alkohol under dygnet före brottet. Risken att använda våld beräknades öka 13 gånger när studiens deltagare använde alkohol. Bensodiazepiner och antidepressiva medel minskade däremot risken att bli våldsam.

Andra forskare fokuserar på vilka speciella egenskaper hos en person det är som gör att alkoholpåverkan kan bidra till våld. I en studie i Norge visades det till exempel att den våldsökande effekten av alkohol var mycket större bland personer som bar på en undertryckt ilska som gjorde dem mer våldsbenägna än andra.

Det finns även forskare som betonar kulturella och sociala faktorer – attityderna till alkohol i ett samhälle kan påverka om alkoholkonsumtion bidrar till våld eller ej.

”

I en studie i Norge visades det att den våldsökande effekten av alkohol var mycket större bland personer som bar på en undertryckt ilska som gjorde dem mer våldsbenägna än andra.

Vilken roll spelar dryckesmönstret?

Det tycks främst vara berusningsdrickande som bidrar till våld. Några forskare har undersökt om dryckessorten spelar någon roll för våldsbrottsligheten. I studier där skillnader mellan dryckessorter syns, är det framför allt starksprit och i någon mån öl som har starka kopplingar till våld. För vin syns inte samma starka koppling.

Både forskning och statistik talar för att alkoholdrickande i nöjeslivet har större betydelse för nivån på våldsbrottsligheten än drickande i hemmen. Den framlidne och framstående kriminologiprofessorn Leif Lenke fann exempelvis att offentligt drickande har 5-10 gånger större effekt på våldsbrottslighetens storlek än privat drickande har.

STARKT SAMBAND MELLAN VÅLD OCH ALKOHOL

- Mord och dråp, 1851–2009, enl. dödsorsaksstatistiken, per 100 000 invånare
- Registrerad alkoholkonsumtion (liter per invånare 15 år och däröver; skalanpassad, dividerad med faktor 8), 1851–2009. 5-års medeltal.*

* Värdena på Y-axeln (0-1,6) för alkoholkonsumtion har i diagrammet dividerats med 8 för att samma skala ska vara tillämplig på både den mörkblå och den ljusblå linjen. För den ljusblå linjen betyder värdet 1 således 8 liter alkohol per person och år.

Källa: von Hofer, Hanns (2011). Brott och straff i Sverige: Historisk kriminalstatistik 1750–2010 – Diagram, tabeller och kommentarer

Det alkoholrelaterade våldet i Sverige minskar

Studier visar uppmuntrande nog att den våldsbrottslighet som är kopplad till alkohol minskar i vårt land. Andelen grova våldsbrott med koppling till alkohol är fortfarande hög, men minskar jämfört med tidigare decennier. Minskningen antas kunna bero dels på att ungdomar dricker mindre alkohol än tidigare och dels på att vuxnas alkoholvanor förändrats så att berusningsdrickandet gått ned (trots att alkoholkonsumtionen gått upp).

I en Brå-studie analyserades samtliga fall av fullbordat mord, dråp och misshandel med dödlig utgång som kommit till polisens kännedom under åren 1990–1996 och 2002–2008, samt ett urval av domar för försök till mord och dråp åren 1980–2006. Totalt sett minskade det fullbordade dödliga våldet med omkring 25 procent mellan 1990-talet och 2000-talet. Och det var just den alkoholrelaterade delen av denna brottslighet som minskade. På 2000-talet var 45 procent av dem som dödade en annan människa alkoholpåverkade vid brottet, att jämföra med 60 procent föregående decennium. 35 respektive 46 procent av förövarna hade ett dokumenterat alkoholmissbruk. Brå-forskarna ser en möjlig koppling till minskad försäljning av starksprit och minskat högintensivt drickande i vårt land – vi dricker mer vin och öl och mindre sprit än tidigare.

Olika studier visar att även misshandelsbrotten minskar bland både ungdomar och vuxna. Också här lyfts förändrade alkoholvanor fram som en sannolik förklaring.

På 2000-talet var 45 procent av dem som dödade en annan människa alkoholpåverkade vid brottet, att jämföra med 60 procent föregående decennium.

Vilka åtgärder är effektiva?

Många framhåller att man bör göra alkohol mindre tillgängligt om man effektivt vill minska den alkoholrelaterade våldsbrottsligheten. I en svensk studie har forskare beräknat hur alkoholskadorna skulle påverkas om alkoholförsäljningen flyttades ut från Systembolaget till vanliga butiker. Enligt beräkningarna skulle detta höja alkoholkonsumtionen på ett sätt som bland annat skulle resultera i minst 8 500 fler våldsbrott per år. Att stänga krogarna tidigare på kvällen eller natten är en annan åtgärd som gör alkohol mindre tillgängligt och minskar våldsriskerna även på andra sätt. I en studie gjord i 18 norska städer kom forskarna fram till att varje extra timme öppet på krogen leder till en signifikant ökning av våldsbrotten.

När det gäller insatser på individnivå diskuteras både att hjälpa våldsbrottslingar att minska sin alkoholkonsumtion och att påverka bakomliggande faktorer som gör personen våldsbenägen.

Ansvarsfull servering minskar våld

Metoden Ansvarsfull alkoholservering (AAS) har prövats i stor skala i Sverige och flera studier rapporterar att den minskar våldsbrottsligheten i nöjeslivet. AAS är ett flerkomponentprogram där det ingår att utbilda restaurangpersonal om sambandet mellan berusning och våld och betydelsen av ett professionellt förhållningssätt. Syftet är att alkohol inte ska serveras till underåriga eller märkbart berusade gäster. Utbildningen handlar om alkoholens medicinska effekter, alkohollagen, alkoholrelaterat våld, narkotikaproblem på krogen och konflikthantering. I AAS ingår också strukturerad samverkan mellan kommunen, polisen, restaurangbranschen och andra aktörer samt en ökad tillsyn. I en studie var våldsbrottsligheten 29 procent lägre i kommuner som tilläm-

pade AAS än i jämförbara kommuner som inte gjorde det. I en annan studie minskade våldsbrottsligheten med mellan 3 och 9 procent när AAS infördes.

Framgångsrik polisstrategi

Vad gäller ungdomsfylleri och våldsbrottslighet har det som kallas Kronobergsmodellen prövats i sju polisområden och resultaten utvärderats av Brå, Brottsförebyggande rådet. Kronobergsmodellen, som utvecklats i Kronobergs län, kan beskrivas som ett handfast arbetssätt där polisen förebygger ungdomskriminalitet genom att stoppa ungdomar på stan, hålla ut deras alkohol och ringa hem till de omyndiga ungdomarnas föräldrar och be dem hämta sina barn. Polisen ställer även frågor om var alkoholen kommer ifrån.

Utvärderingen visar att det krävs att polisen arbetar systematiskt efter modellen för att få resultat. Ungdomarna hade snabbt förstått att polisen ändrat förhållningssätt och följden har blivit att det dricks mindre på stan. Kronobergsmodellen har efter den positiva utvärderingen år 2009 införts på flera håll i landet.

När det gäller insatser på individnivå diskuteras både att hjälpa våldsbrottslingar att minska sin alkoholkonsumtion och att påverka bakomliggande faktorer som gör personen våldsbenägen.

ATT FÖREBYGGA VÅLD I OFFENTLIGA MILJÖER

Våld i offentliga miljöer handlar i stor utsträckning om så kallad nöjesrelaterad misshandel där både gärningspersoner och offer är unga män. Enligt Brås rapport "Misshandel mellan obekanta" är det vanligt att gärningspersonen är berusad men ännu vanligare att den brottsutsatte är berusad.

Eftersom denna våldsbrottslighet sker i anslutning till nöjeslivet är den ofta knuten till vissa platser som i detta sammanhang brukar kallas hot-spots.

Brå har följt och gett metodstöd till så kallat hot-spots-arbete mot våld i offentlig miljö i Eskilstuna där man uppnådde god effekt på våldsbrottsligheten. Konkret innebar arbetet att polisen i samverkan med kommunen, ordningsvakter och krögare genomförde en rad åtgärder såsom dold krog tillsyn, utbildning i ansvarsfull alkoholservering, förändringar av trafiksituationen och etableringen av ett krögarnätverk.

KÄLLA: Brå

Källor

Abbey, A. m.fl. (uå). Alcohol and Sexual Assault. National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism. (Hämtad 2014-11-12 från <http://www.niaaa.nih.gov>).

Brå: Våldtäkt En kartläggning av polisanmälda våldtäkter RAPPORT 2005:7

Brå: Utvärdering av Kronobergsmodellen Rapport 2009:5

Brå (2011). Det dödliga våldets utveckling

Brå (2012). Brottsutvecklingen i Sverige. Nationella Trygghetsundersökningen (NTU).

www.can.se

Granath, S. (2012). Homicide in Sweden. I: Liem, M. & Pridemore, W. A. (red.), Handbook of European Homicide Research. New York: Springer

Granath, S. (2013). Gatuvåld i Stockholm City/Seriebrottslighet, polisinblandning och brottsutveckling. En genomgång av polisanmälda ärenden 2011-2012 och jämförelse med början av 00-talet. Linnæus University studies in policing. Nr 003, 2013.

Haggård-Grann, U., Hallqvist, J., Långström, N., Möller, J. (2006). The role of alcohol and drugs in triggering criminal violence: a case-crossover study. *Addiction* 101:100-108.

Norström, T (1998). Effects on criminal violence of different beverage types and private and public drinking. *Addiction*. May;93(5):689-99.

Lenke, L. (1990). Alcohol and criminal violence. Time series analyses in a comparative perspective. Stockholm: Almqvist and Wiksell International.

Norström, T. m.fl. (2010). Potential consequences of replacing a retail alcohol monopoly with a private licence system. *Addiction*, 105, 2113–2119.

Norström, T. & Pape, H. (2010). Alcohol, suppressed anger and violence. *Addiction*, 105: 1580–1586.

Ramstedt, M. (2011). Population drinking and homicide in Australia: A time series analysis of the period 1950–2003, *Drug and Alcohol Review*, 30, 466-472.

Rosow, I. (2001). Alcohol and homicide: a cross-cultural comparison of the relationship in 14 European countries. *Addiction*. Feb;96 Suppl 1:S77-92.

Rosow, I. & Norström, T. (2012). The impact of small changes in bar closing hours on violence. The Norwegian experience from 18 cities. *Addiction*, 107: 530–537.

Smyth, C. (2013). Alcohol and violence – exploring the relationship. *Drugs and Alcohol Today*, vol. 13 no. 4, 258-266.

Trolldal, B., Brännström, L., Paschall, M.J. and Leifman, H. (2013). Effects of a multi-component responsible beverage service programme on violent assaults in Sweden. *Addiction* 108(1) 89-96.

Wallin, E., Norström, T., Andreasson, S. (2003). Alcohol prevention targeting licensed premises: a study of effects on violence. *J Stud Alcohol*. 64; 270-277.

World Health Organization (u.å.). WHO Facts on Youth Violence and Alcohol. (Hämtad 2014-11-10 från http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/factsheets/fs_youth.pdf)

World Health Organization (u.å.). WHO Facts on Intimate partner violence and alcohol. (Hämtad 2014-11-10 från http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/factsheets/fs_intimate.pdf)

